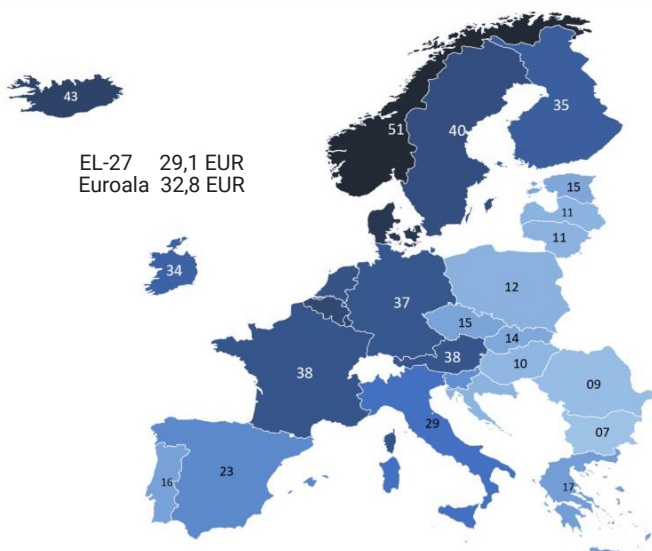

Riigi konkurentsivõime tulevikutegurid

Riigi pikaajalises konkurentsivõimes on esiplaanil inimeste heaolu ja selle jätkusuutlik tagamine. Tuleviku konkurentsivõime 9-st tegurist 3 puhul on Eesti olukord hea, 3 teguri puhul keskpärane ja 3 puhul ebasoodne. Eesti paistab positiivselt silma globaalses võrgustikesse lülitumise ning avaliku sektori digitaliseerituse ja andmekasutusega. Samuti on Eesti esirinnas hariduse konkurentsivõimet hindavates rahvusvahelistes võrdlustes.

Keskpäraseks on hinnatud Eesti majanduse uuenemisevõimet ja vastupidavust äkilisele tegevuskeskkonna muutusele või kriisile. Probleemne on suutlikkus keskkonna eest vastutus võtta, heaoluriigi toimimise tagamine vanaevast ühiskonnas ning eri ühiskonnagruppide kaasatus. Ettevõtlus- ja innovatsioonipoliitika väljakutseks on üleminek keskkonnasäästlikumale majandusele ning ettevõtete digitaliseerituse madal tase.

Hinnangulised tööjõukulud töötunni kohta moodustasid Eestis 2021. aastal 50% Euroopa Liidu keskmisest, kuid ületasid enamikku Ida-Euroopa riike.

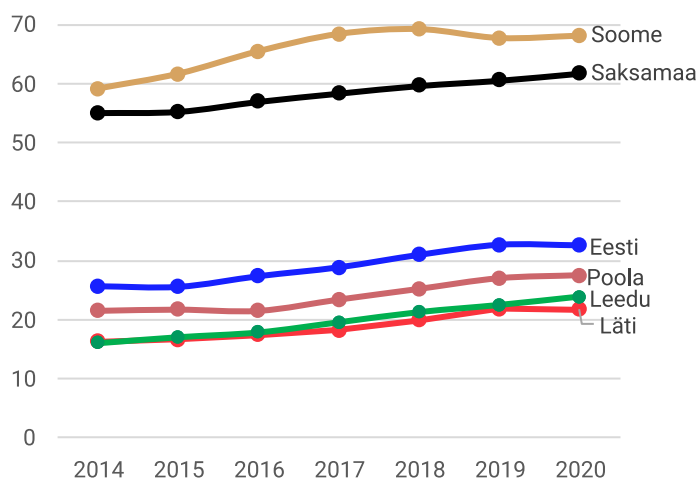
Joonis 1. Hinnangulised tööjõukulud tunnis 2021, eurot
Allikas: Eurostat (LC_LCL_LEV)

Siinses ülevaates käsitletakse laiemalt riigi konkurentsivõimet, mis on laiem kui majanduse konkurentsivõime. Riigi jaoks olulised konkurentsivõime eesmärgid võivad ajas muutuda, sõltuvalt ühiskonna arengust, muutuvast majan-

dustruktuurist või laiemast keskkonnast (nt kliima). Tulevikus määrab riigi konkurentsivõimet laiem ring tegureid kui seni tavapäraselt käsitletud (vt pöördel).

Eesti paigutus viimases, 2022. aasta IMD¹ konkurentsivõime pingereas 63 riigi arvestuses 22. kohale (2021. aastal 26. koht) ning peamiste eduteguritena toodi välja konkurentsivõimelist maksusüsteemi, ettevõtjasõbralikku ärikeskkonda ning haridussüsteemi head taset.

Tööjõukulud on Eestis kasvanud tootlikkusest kiiremini. Võrreldes teiste 2004. aastal Euroopa Liidu liikmeks astunud riikidega on tööjõukulu Eestist kõrgem vaid Tšehhis ja Sloveenias ning saareriikidel Maltal ja Küprosel. Siiski on erinevus tööjõukuludes võrreldes Põhjala naabritega veel enam kui kahekordne. Kasvavad tööjõukulud ei halvenda riigi konkurentsivõimet, kui ettevõtted suudavad samas tempos tootlikkust kasvatada. Vahemikus 2014–2020 kasvasid tööjõukulud Eestis 40%, tööjõu tootlikkus aga 27%. Võrdluseks Lätis vastavalt +55% ja +33% ning Soomes tööjõu tootlikkus +15% ja tööjõukulud +6%. 2021. aastal kasvas tööjõu tootlikkus Eestis esmastel andmetel märgatavalt (+18%) ja ületas tööjõukulude kasvu (+2%).

Joonis 2. Tööjõu tootlikkus 2014–2020, tuh eurot
Allikas: Eurostat (SBS_NA_SCA_R2)

1. Šveitsis asuv International Institute for Management Development (IMD) on alates 1989. aastast välja andnud iga-aastast aruannet riikide konkurentsivõime kohta, mis võrdleb 63 riiki 340 konkurentsivõime eri tahke hindava kriteeriumi alusel.

Eesti seis on hea järgmistes konkurentsivõime tegurites:

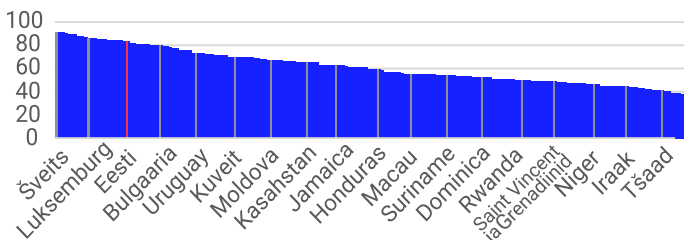

Andmete kasutamise võime. Andmed on järjest ulatuslikum lisandväärtuse allikas, kuid viljakas andmemajandus vajab andmete sujuvat liikumist riigi, ettevõtete ja inimeste vahel ning ühiskonna andmepädevuse arendamist. Eesti riigi ja ettevõtete võimalused andmemajandusest kasu saada sõltuvad suurel määral Euroopa Liidu andme(kaitse)poliitikast.

Digitalse majanduse ja ühiskonna indeksis (DESI) paigutub Eesti kokkuvõttes 27 EL-i liikmesriigi seas kõrgele, 9. kohale, sh on esimesel kohal avaliku sektori digiteenuste osas, kuid jääb tippriikidest maha ettevõtete digitaliseerituses (15. koht). Eestis on EL-i keskmisest kõrgem hõivatud IKT-spetsialistide osakaal ning proportsionaalselt enim IKT valdkonnas kõrgkooli lõpetanud. Eesti positsioon on kehv ühenduste kategoorias (nt lairibaühendus ning kiire interneti kättesaadavus), milles oleme eelviimasel, 26. kohal. Eesti on teinud edusamme aeglasemas tempos kui teised sarnase DESI punktisummaga riigid.

Võrgustumise võime. Väärtuslike partnerlussuhete ja võrgustikke väljaselgitamine ja neis osalemine saab üha tähtsamaks konkurentsivõime teguriks. Globaliseerumise pidurdudes saavad senisest olulisemaks regionaalsed võrgustikud. Olukorras, kus rahvusvahelised organisatsioonid (IMF, WTO jt) on surve all, kasvab suurete võtete, linnade ja valitsusväliste organisatsioonide mõjujõud. See muudab rahvusvahelises koostöös orienteerumise ja osalemise keerulisemaks. Ettevõtete seisukohast on oluline, kas ja millised geopoliitilised plokid multipolaarses maailmas tekivad ning kuidas see mõjutab nende äritegevuse võimalusi.

Joonis 3. Eesti positsioon globaliseerumise indeksi järgi. Allikas: KOF Index of Globalisation, 2022

Eesti on globaalsetes võrgustikes hästi kaasatud – nii rahvusvahelistes organisatsioonides osaledes, kui ka erasektori investeringute ja tegevusgeograafia alusel.

Mitmekülgsete pädevuste rakendamise võime. Üha keerukamas ja ettenägematumas maailmas muutub võime õppida ja kiirelt kohaneda järjest tähtsamaks majanduse konkurentsivõime teguriks.

Eesti paistab hariduse konkurentsivõimet hindavates rahvusvahelistes testides hästi silma – noored on 2018. aastal PISA testis Euroopa parimad, täiskasvanud 2015. aasta PIAAC-i uuringus 33 riigi seas funktsionaalse lugemise oskusele 7., matemaatilises kirjaoskuses 11. Samas on täiskasvanute arvutikasutusoskus ja -julgus ning tehnoloogiarikkas keskkonnas probleemilahenduse oskuse tase oodatust madalam (16) ja jääb alla osalenud riikide keskmisele.

Eesti seis on rahuldav:

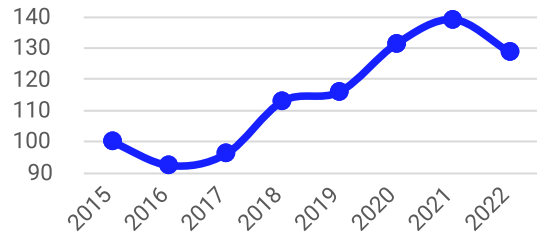
Vastupidavus (resilience) on majanduse võime taastuda pärast äkilist tegevuskeskkonna muutust või kriisi. See nõuab aktiivset tegutsemist-uuenemist ja võimalustest kinni haaramist, majanduse mitmekesisuse suurendamist ja radikaalsete uuenduste soodustamist. Vastupidavuse tõstmine nõuab muutusi ka riigi

institutsioonidelt, mis on loodud märksa lihtsama ja aeglasemalt muutuva maailma jaoks.

WEF hindas 2020. aasta lõpus eri riikide majanduse ümberkujundamise valmisolekut ning Eesti pälvis 37 riigi seas keskmise, 18. koha. Suurima arenguvajadusena toodi esile uue nõudluse tekitamiseks investeerimist avaliku sektori ja erasektori koostöös.

Uuenemisvõime. Üleminek keskkonnasäästlikumale majandusele tähendab, et kahanevate majandussektorite asemele tuleb luua uut ettevõtlust. Riik saab seda soodustada teadus- ja arendustegevuse ning innovatsioonipoliitika kaudu.

Joonis 4. Eesti innovatsiooniindeks 2015. aasta tasemega võrreldes. Allikas: EIS, 2023

Eesti on European Innovation Scoreboardis (EIS) oma positsiooni läbi aastate parandanud. Tagasilöökk toimus 2022. aastal, kui Eesti langes tugeva innovaatori kohalt keskpäraste riikide gruppi. Põhjuseks on eelkõige ettevõtlussektori langenud innovaatus (vähem tooteuudusi ja rohetehnoloogiaid) ja tagasihoidlik ressursitootlikus.

Ligitõmbamisvõime. Rahvusvaheliste ettevõtete, investorite ja talentide piiriülene mobiilsus on läbi aastate kasvanud ning koos sellega ka riikidevaheline konkurents nende pärast.

Eesti soodne ettevõtluskeskkond kasvatab riigi atraktiivsust, samas kui vananev ühiskond, tööjõunappus, väike siseturg ja Eesti geograafiline asukoht Euroopa piiril seda vähendavad. Pikaajaliselt, koos ekstreemsete ilmastikutingimuste sagenemisega võib Eesti geograafiline asukoht muutuda siiski järjest atraktiivsemaks.

Eesti seis on kehv:

Võime kanda keskkonnavastutust. Tuleviku ärimudel on keskkonnasäästlik. Kasvab ressursitõhususe tähtsus ja globaalne konkurents kriitiliste ressursside järele.

Eesti ettevõtete heitemahukus on küll kahanemas, kuid erinevus EL-i keskmisest on endiselt 1,6-kordne.

Heaoluriigi tagamise võime. Rahvastiku vananemisega kaasnev surve sotsiaalsüsteemidele (tervishoold, pensionid, haridus) sunnab riike otsima uusi võimalusi nende korraldamiseks, sh läbi mõtlemata, mis rolli saab mängida erasektor ja kodanikuühiskond.

Eesti paigutub sotsiaalkaitse ja tervisekulude osakaalult sisemajanduse koguprodukti (SKP) Euroopa Liidu riikide seas tagumisse kolmandikku.

Kaasamisvõime. Kiired muutused majanduses, kriisid ja sotsiaalmeedias tekkivad kõlakojad suurendavad polariseeritust ja erinevate ühiskonnagruppide vastandumist. Edukamaks osutuvad need riigid, kus ühiskondlikud lõhed hoitakse väiksemad.

Eestis on väljakutseks suhtelises vaesuses elavate inimeste suur osakaal – 2021. aastal 20,6% (EL-i riikide seas viies).